

УДК 327+316.32:551.58

<https://doi.org/10.34142/24130060.2019.17.1.10>

СЦЕНАРІЙ МАЙБУТНЬОГО ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ «НОВОЇ КЛІМАТИЧНОЇ ЕРИ»

Ю.І. Калюжна

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

У статті досліджено еволюцію та трансформацію концепту «кліматична політика» в ракурсі сучасного суспільно-гуманітарного дискурсу. Здійснено дескрипцію основних прогностичних проєкцій та сценаріїв майбутнього світового порядку, в умовах глобальних кліматичних змін та масштабних природних катаклізмів «Нової кліматичної ери». Наголошено на посиленні колективної відповідальності та необхідності перекодування існуючих «зелених програм» відповідно до формату Нової глобальної кліматично-екологічної Доктрини, на основі ціннісно-нормативного імперативу формування глобальної екологічної свідомості, екологічної культури та екологічної освіти. Акцентовано увагу, на необхідності не лише декларативної інтеграції сучасної української держави до світового клубу «Зеленої політики» та «Низьковуглецевої економіки», а й пошуку та ефективного впровадженню новітніх процедур, щодо захисту та збереженню довкілля.

Ключові слова: «кліматична політика», «зелена політика», «низьковуглецева економіка», кліматично-екологічні проблеми, Нова глобальна кліматично-екологічна Доктрина, трансформація світового порядку, політичні та соціально-економічні кризи, екологічні біженці та кліматичні мігранти, глобальні ризики.

СЦЕНАРИИ БУДУЩЕГО ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКА В УСЛОВИЯХ «НОВОЙ КЛИМАТИЧЕСКОЙ ЭРЫ»

Ю.И. Калюжная

В статье исследована эволюция и трансформация концепта «климатическая политика» в ракурсе современного общественно-гуманитарного дискурса. Осуществлена дескрипция основных прогностических проєкций и сценариев будущего мирового порядка, в условиях глобальных климатических изменений и масштабных природных катаклизмов «Новой климатической эры». Подчёркнута необходимость усиления коллективной ответственности и необходимости перекодирования существующих «зелёных программ» в соответствии с форматом Новой глобальной климатически-экологической Доктрини, на основе ценностно-нормативного императива формирования глобального экологического сознания, экологической культуры и экологического образования. Акцентируется внимание, на необходимости не только декларативной интеграции современного украинского государства в мировой клуб «Зелёной политики» и «Низкоуглеродной экономики», а и поиску и эффективному внедрению новейших процедур по защите и сохранению окружающей среды.

Ключевые слова: «климатическая политика», «зелёная политика», «низкоуглеродная экономика», климатически-экологические проблемы, глобальная климатически-экологическая доктрина, трансформация мирового порядок, политические

и социально-экономические кризисы, экологические беженцы и климатические мигранты, глобальные риски.

SCENARIOS OF THE FUTURE OF THE GLOBAL ORDER IN THE CONDITIONS OF THE NEW CLIMATIC ERA

Y. Kaliuzhna

The article explores the evolution and transformation of the concept of «climate policy» in the perspective of modern social and humanitarian discourse. The description of the main prognostic projections and scenarios of the future world order is carried out in the context of global climate changes and large-scale natural disasters of the New Climate Era – numerous natural and man-made disasters, increased areas unsuitable for life as a result of the growth of environmental refugees and climate migrants, mass protests, food shortages and lack of drinking water, epidemics. The necessity of strengthening collective responsibility and the need for recoding existing «green programs» in accordance with the format of the New Global Climate-Ecological Doctrine, based on the value-normative imperative of global environmental awareness, ecological culture and environmental education, was emphasized. Attention is focused on the need for not only the declarative integration of the modern Ukrainian state into the world club of Green Policy and Low-carbon Economy, but also the search for and effective implementation of the latest procedures for the protection and preservation of the environment. In the category of «global challenges of the twenty-first century» – terrorism, war, poverty, unemployment, migrants, etc. – climate change and natural disasters will be the vanguard of world order transformations.

The chronological contours of the «New Climatic Era» – as «blurred, uncertain, ghostly», and therefore, it's time to reject politico-ideological, financial-economic, socio-cultural, philosophical and religious differences, get rid of the «pseudo-optimistic view» on the climate and environmental future and synchronize the work of politicians, scientists, activists on the design and implementation of the global New Climate and Environmental Doctrine. It should be emphasized that the delay and inaction of politicians in solving climate and environmental problems leads to radicalization of ecological movements, eco activists increase pressure and demands in proportion to the deterioration of the situation with the environment, the rhetoric of peaceful demonstrations and environmental actions is changing to partisan environmental wars, in particular, the organization Deep Ecological Resistance (Deep Green Resistance).

Keywords: «climate policy», «green policy», «low carbon economy», climate and environmental problems, global climate and environmental doctrine, transformation of the world order, political and socio-economic crises, environmental refugees and climate migrants, global risks.

Постановка проблеми. Безпрецедентні масштаби та глобальний характер кліматичних змін кінця ХХ - початку ХХІ століття стали наслідком «планетарного екоциду», який здійснює сучасна цивілізація – зростання температурних аномалій, природних катаклізмів (повені, посухи, урагани), територій непридатних для життя, екологічних біженців та кліматичних мігрантів, нестачі питної води, продовольчої кризи, епідемій – є тригерами сучасності, які не лише продукують і поглиблюють політичні та соціально-

економічні кризи, а й визначають конфігурацію майбутнього глобального порядку.

Аналіз актуальних досліджень. Ядро кліматично-екологічного дискурсу сформували «науковці-природознавці» – Ж. Бюффон, Г. Бронн, В. Вернадський, Е. Геккель, Ф. Даль, Д. Дан, Ч. Дарвін, В. Докучаєв, М. Дубинін, В. Едвардс, К. Завадський, Ж. Ламарк, А. ван Левенгук, Е. Леруа, К. Лінней, К. Мьобіус, А. Мюрі, П. Тейяр де Шарден, Й. Скоу, А. Тенслі, К. Фрідерікс, Дж. Хакслі, Е. Циммерман, І. Шмальгаузен та ін., проте теоретико-методологічне оформлення концепту «кліматична політика» починається з другої половини ХХ століття завдяки науково-дослідницькому альянсу експертів суспільно-гуманітарного дискурсу (політологів, соціологів, економістів, юристів, психологів, педагогів та ін., серед яких – Дж. Александер, Б. Баркер, З. Бауман, У. Бек, Ж. Бодрійяр, Т. Веблен, Ф. Гватарі, Дж. Гібсон, Е. Гідденс, С. Гокінгс, Р. Голл, А. Гор, Ж. Делійоз, Ф. Джеймсон, Д. Дойч, І. Дюрон, В. Клаус, Н. Кляйн, Е. Колберт, П. Коломі, Е. Лаклау, К. Леві-Лебуайє, Ж.-Ф. Ліотар, Г. Макстон, Дж. Маркофф, Е. Масуда, А. Міракян, Ш. Муфе, Д. Найсбіт, О. Неклесса, Л. Ніколсон, Й. Рандернс, Г. Скотт, Н. Стерн, Д. Стокольс, Г. Тернер, Е. Тоффлер, Дж. Уррі, Ф. Ферраротті, Н. Фрезер, Дж. Фрідман, М. Фуко, Р. Фюкс, Ю. Ной Харарі, Дж. Хау, Н. Хомський, Н. Штерн) та експертів геофізичного дискурсу (екологів, кліматологів, метеорологів, сейсмологів, океанологів та ін. – Дж. Барі, В. Брокер, М. Букчин, Е. Вілсон, Р. Віттекер, У. Вогт, Л. Гребер, Д. Дженсен, С. Ерл, Дж. Каллікотт, Р. Карсон, С. Келлерт, Ф. Клементс, Ч. Кілінг, Л. Кіт, Б. Коммонер, Ж.-І. Кусто, Д. Ла Шапель, Ле Штальє-Браун, Е. Ловінс, Б. Ломборг, В. Маатаі, А. Макбей, Д. Медоуз, М. Міланкович, Дж. Монбіо, Ю. Одум, М. Оелшлегер, Дж. Паккетт, Г. Пласс, Е. Піанка, Ш. Рамсторф, Р. Ревел, В. Стегнер, Р. Уіттекер, Д. Формен, Дж. Хансен, А. Харпер, Б. Хейр, Е. Ел-Хіннаві, Х. Шельнхубер, В. Шелфорд, В. Шива).

Кліматично-екологічна проблематика визнана актуальною опцією й для вітчизняних науково-дослідницьких кейсів – М. Алексієвець, О. Андреев, В. Андронов, О. Варго, О. Васюта, Т. Гардашук, О. Гарнець, М. Гладкий, Н. Гозак, О. Горин, О. Дацій, І. Дедю, А. Дегтяр, С. Домбровська, І. Жданова, О. Задубрівська, К. Карпенко, М. Кисельов, В. Ковальчук, В. Крисаченко, Л. Курняк, А. Львовичкіна, О. Момотова, В. Недурак, О. Перова, С. Рудишин, К. Рудницка, Н. Усенко, О. Салтовський, А. Самодрин, В. Скребець, С. Ставчук, М. Тарасенко, Н. Томенко, А. Шумілова, Л. Юрченко, С. Яковенко, Я. Яценкота іт.

Узагальнимо міждисциплінарну рефлексію провідних науковців наступними тезами – *«Нова кліматична ера вже наступила»* і *«Світова спільнота повинна об'єднати зусилля та створити Нову глобальну кліматично-екологічну Доктрину заради збереження життя на планеті Земля»*, відтак, – загальносвітовим імперативом стає пошук та впровадження глобальної ефективної «зеленої політики», «низьковуглецевої економіки» та «екологічної культури», на чому наголошують провідні модератори сучасності. Зокрема, канцлер Німеччини А. Меркель охарактеризувала глобальну угоду про клімат як «амбіційну, всеосяжну, чесну та обов'язкову» (United Nations Climate Change, 2015); «Зміни клімату, руйнування довкілля, ризики, пов'язані з продуктами харчування, глобальні фінансові ризики, міграція, випереджальні наслідки новацій у царині людської генетики, нанотехнології тощо відчутно ставлять під сумнів підвалини співжиття людей на Землі» (Бек, 2011, с. 28); «Сьогодні екологічна компетентність стає безсумнівною та обов'язковою ознакою культури. Людське ставлення до природного довкілля передбачає не тільки раціональне, грамотне використання сил і ресурсів, а й відповідальність за найвіддаленіші результати цього використання» (Курняк, 2006, с. 33).

Відтак, **мета статті** – дослідити еволюцію та трансформацію концепту «кліматична політика», здійснити дескрипцію основних прогностичних

проекцій та сценаріїв майбутнього світового порядку в умовах «Нової кліматичної ери».

Виклад основного матеріалу. Прогресуючий деструктивний вплив антропогенних факторів на нашу планету – забруднення промисловими і побутовими відходами, збільшення територій сільськогосподарського призначення, ерозії ґрунту та забруднення водойм, вирубка лісів тощо (Worldometers, 2019) – корелює з експлозією пізнавальних стратегій другої половини ХХ – початку ХХІ століття, які й утворили теоретико-методологічний каркас концепту «кліматична політика». Усвідомлення неминучості настання та незворотності кліматично-екологічних процесів «Нової кліматичної ери» спонукало до подальшого оформлення концептуального конструкту «кліматичної або зеленої політики», за рахунок кооперації значних наукових здобутків провідних експертів кліматично-екологічного дискурсу, масштабної дослідницької роботи науковців суспільно-гуманітарного сектору (політологів, соціологів, юристів, психологів та ін.), практичних рішень міжурядових організацій, відповідальності конкретних політиків та екологічній свідомості громадян.

Хронологія практичної реалізації глобального концепту «зелена політика» спирається на наступні «опорні точки»: у 1927 році за підрахунками експертів викиди CO₂, пов'язані з роботою промислових підприємств та від палаючих родовищ нафти і газу склали 1 мільярд тон на рік, проте практична реалізація концепту «кліматичної політики» розпочалась лише у 1972 році – *Перша Міжнародна конференція присвячена питанням екології* (Стокгольм, Швеція), рішенням якої стало затвердження першої Програми ООН з охорони довкілля та створення організації UNEP з її реалізації.

Американський науковець Валлас Брокер, у 1975 році презентує дослідницьку роботу присвячену впливу людської діяльності на клімат та екологію, в якій активно використовує нову термінологію – «глобальне потепління», а у 1988 році була створена *Міжурядова група експертів зі змін*

клімату (IPCC), основним завданням, якої став збір та аналіз інформації, що підтверджує зміни клімату, здавалось би – відстань між теорією та практикою «зеленої політики» істотно зменшується, проте, зазначимо, – в тому самому 1988 році, вчені зафіксували зростання викидів CO₂, які досягли вже 6 мільярдів тон на рік.

Наприкінці ХХ століття світове співтовариство помітно активізує роботу щодо вирішення кліматично-екологічних питань: *1990 рік – Звіт про стан навколишнього середовища, опублікований IPCC (Assessment Report)*, висновок: за минулі 100 років середня температура Землі підвищилась на 0,3-0,6°C; *1992 рік – Міжнародна конференція Earth Summit (Ріо-де-Жанейро, Бразилія)*, висновок: за результатами діяльності конференції була підписана Рамкова Конвенція ООН з зміни клімату, основним завданням є стабілізація та встановлення контролю за концентрацією CO₂ в атмосфері та недопущення незворотних змін в екосистемі Землі за рахунок діяльності людини (економічно розвинені країни погодились зменшити викиди CO₂ до рівня 1990 року); *1995 рік – другий Звіт IPCC про стан навколишнього середовища*, висновок: «a discernible human influence», тобто «беззаперечні докази, що підтверджують наявність наслідків життєдіяльності людини на зміни клімату» – власне саме це твердження слід вважати першим конкретним утвердженням відповідальності людства за негативні зміни клімату; *1997 рік – Рамкова конвенція ООН з змін клімату та прийняття «Кіотського Протоколу» (Кіото, Японія)*, висновок: розвинені країни взяли на себе зобов'язання знизити викиди CO₂ в середньому на 5% у період 2008-2012 років (наголосимо, 1998 рік визнано самим жарким за всю історію температурних спостережень!).

У першій чверті ХХІ століття остаточно було затверджено глобальну політику «екологічного вектору»: *2006 рік – опубліковано черговий Звіт IPCC*, висновок: вчені довели посилення негативного антропогенного впливу на клімат планети – науковці оцінюють кількість викидів CO₂ у 2006 році в 8 мільярдів тон на рік; *2007 рік – колишній віце-президент США Альберт Гор*

разом з дослідницькою групою експертів IPCC отримує Нобелівську премію Миру, висновок: розпочата масштабна та глобальна інформатизація громадськості з питань кліматично-екологічної проблематики; 2009 рік – XV Конференція сторін Рамкової конвенції ООН зі змін клімату (Копенгаген, Данія), висновок: учасникам не вдалось дійти згоди, щодо Нового Кіотського протоколу (додамо, саме цього року дослідниками визнано Китай та США найбільшими «постачальниками вуглецевих викидів в атмосферу»); 2010 рік – XVI конференція сторін Рамкової конвенції ООН з змін клімату (Канкун, Мексика), висновок: сторони конференції досягли згоди та затвердили Канкунську Угоду (визнання більшістю країн-членів ООН концептуальних положень «зеленої політики» та «низьковуглецевої економіки»); 2015 рік – Всесвітня Конференція ООН зі змін клімату (Париж, Франція), висновки: зобов'язання всіх країн дотримуватись Міжнародної Угоди, щодо підтримки збільшення середньої температури планети на рівні нижче 2°C.

Завдяки спільним зусиллям світових лідерів, міжурядових організацій, тиску екоактивістів і залученням медійних персон (Леонардо Ді Капріо, Джеймс Кемерон, Кейт Бланшетт, Емма Уотсон, Деріл Ханна та багато ін.) – концепт «зелена політика» стає суспільно-політичним трендом XXI століття: 2016 рік – Міжнародна Конференція ООН з питань клімату (Марракеш, Марокко), 2017 рік – Конференція ООН з питань клімату (Бонн, Німеччина), 2018 рік – Міжнародні кліматичні переговори (Катовіце, Польща), висновки: фактично відбувається демаркація сучасного світового простору – на «екологічно свідомі держави», які підтвердили зобов'язання, щодо зниження та контролю за викидами CO₂, ефективного використання альтернативної енергії, впровадження або вдосконалення ресайклінгових програм (сортування та переробка сміття), розробки масштабних проектів екологічної освіти (переважна більшість держав членів ООН) та на «екологічно індиферентні держави», які не визнають негативних кліматичних змін та екологічних проблем довкілля (США, Канада, Китай, Саудівська Аравія, Іран, Афганістан та ін.).

Дескрипція еволюції та трансформації «кліматичної політики» засвідчує: нарешті відбулось усвідомлення – «планетарна рента», яку звикло отримувати людство вичерпана, а відтак, концепт «зеленої політики» та «низьковуглецевої економіки» стають єдиним «рятивним колом» в умовах «Нової кліматичної ери», та чи не запізно? Адже очевидна асиметрія між практикою ефективної імплементації глобальної «екологічної політики» і реальністю кліматичних змін сьогодення. В аналітичних доповідях і прогностичних проєкціях, присвячених глобальним проблемам клімату та екології, провідні спікери сучасного кліматично-екологічного дискурсу наводять шокуючу статистику (2018 рік – від природних катаклізмів постраждали понад 61 мільйон осіб, кліматичними біженцями стали понад 50 мільйонів, сума збитків становить понад 160 мільярдів доларів) та невтішні прогнози майбутнього. Так, за даними ООН у 2050 році – чисельність кліматичних біженців зросте до 250 мільйонів (United Nations University, 2019) – саме тому слід визнати, в градації «глобальних викликів XXI століття» – тероризм, війни, бідність, безробіття, мігранти тощо – кліматичні зміни і природні катаклізми стануть авангардом трансформацій світового порядку. «Рух на захист клімату вже неможливо зупинити. Проблема лише в тому, що все відбувається дуже повільно» (Вайшер, 2018).

Сучасними дослідниками запропоновано численні прогностичні проєкції та сценарії майбутнього світового порядку в умовах «Нової кліматичної ери». На глобальній арені розгортатимуться масштабні драматичні події, зумовлені підвищенням загальнопланетарної температури, які запустять ланцюгову реакцію: численні природні та техногенні катастрофи, збільшення територій непридатних для життя, як наслідок зростання екологічних біженців та кліматичних мігрантів, масові протестні акції, суспільно-політичні та фінансово-економічні кризи, продовольчий дефіцит і нестача питної води, епідемії тощо. Так, за висновками професора економіки Ніколаса Стерна – наслідки природних катаклізмів викликаних негативними явищами змін клімату вже оцінюються у 20% світового ВВП,

відтак, прогнозує вчений – світова економічна криза неминуча, вона стане наслідком зростання витрат на контроль за викидами CO₂ та заходи по недопущенню збільшення загальнопланетарної температури (Stern, 2009); Університетський Інститут Довкілля та Людського Суспільства при ООН джерело глобальної нестабільності вбачає у щорічному збільшенні екологічних біженців або кліматичних мігрантів: 25 мільйонів людей в цілому світі були змушені залишати свої місця проживання з причин невідповідного довкілля — це у порівнянні з 22 мільйонами біженців через громадянські війни та різного роду переслідування (United Nations University, 2019); автор бестселера «21 урок для 21 століття» Ювал Ной Харарі застерігає: «Зміни клімату можуть виявитися дуже далекими від турбот людей, коли існує загроза їхньому життю, однак, зрештою, вони можуть зробити нетрі Мумбаї непридатними до проживання, послати нові величезні хвилі біженців через Середземне море й стати викликами для світової кризи в охороні здоров'я» (Харарі, 2018, с. 9); «Кліматичні зміни непропорційно вплинуть на людей із різним рівнем доходів, гостро вражаючи передусім найбільш соціально незахищені суспільні верстви, які мають обмежений доступ до енергії, води, запасів їжі належної якості та інших послуг, зокрема, медичного обслуговування (Горин, 2012).

Відтак, актуальною та перспективною є орієнтація на перекодування існуючих Міжнародних кліматичних угод у формат Нової глобальної кліматично-екологічної Доктрини, прототипом якої, на нашу думку, може стати ліберально-демократична матриця Дж. Локка «Суспільного договору — всіх з усіма». Конфігурація майбутнього світового порядку напряму залежить від здатності сучасного світового співтовариство укласти глобальний «Суспільний кліматично-екологічний договір – всіх з усіма», який буде ґрунтуватись не лише на вже затверджених рамкових нормативно-правових та політико-економічних принципах «зеленої політики» і «низьковуглецевої економіки», а й на глобальній екологічній

відповідальності, на основі ціннісно-нормативного імперативу екологічної свідомості, екологічній культурі та екологічній освіті.

У підсумку зазначимо, «на жаль, для більшості українців кліматична політика – поки що поняття абстрактне», таку думку висловив міністр екології України Остап Семерак» (Власенко, 2018). Сучасна українська держава виснажена військово-політичним діями на Сході, «хронічною «кризою влади», радикалізацією суспільно-політичних процесів, фінансово-економічними потрясіннями, безробіттям, бідністю та іншими над гострими проблемами, фактично «відклала на майбутнє» вирішення кліматично-екологічні питань. Проте, «зміни клімату в Україні значною мірою є синхронними з глобальними темпами, хоча згідно з висновком міжнародної групи експертів ООН вона наразі не належить до держав, найбільш уразливих до його планетарної динаміки. Однак невпинне зростання в майбутньому середньої річної температури, за спостереженням експертів, може призвести до видозміни великої частини природно-кліматичного ландшафту країни» (Горин, 2012), відтак, додадуться масштабні кризи аграрного сектору, кризи водних та енергетичних ресурсів, які вочевидь, спровокують нові та поглиблять наявні кризи української держави.

Попри визнання та проголошення загальносвітових маркерів «зеленої політики» – контроль та зниження викидів CO₂, використання відновлюваних джерел енергії (таких як енергія сонця, вітру, води), органічне сільське господарство, збереження водних ресурсів, екологічна освіта тощо – сучасна Україна має імідж однієї з найбільш енергомарнотратних країн Європи (Адаменко, 2012), а в рейтингу використання відновлюваних джерел енергії посідає найнижчі сходинки, «якщо частка відновлюваної енергетики у валовому кінцевому споживанні енергоресурсів у світі становила 20% у 2014 році, то в Україні цей показник – тільки 4,2%» (Адаменко, 2012), проте, вітчизняні дослідники наголошують – наша країна має величезний потенціал для розвитку відновлювальної енергетики.

У листопаді 2017 року, по завершенню роботи Міжнародної конференції ООН з питань клімату (Бонн, Німеччина), було презентовано аналітичний звіт «Перехід України на відновлювану енергетику до 2050 року», що передбачає революційний сценарій майже повного переходу нашої країни на відновлювальну енергетику. Згідно з ним, остаточне споживання енергії в Україні до 2050-го може зменшитися на 27%, до того ж, 91% енергії буде отримано з відновлювальних джерел енергії, у структурі виробництва електроенергії частка вітрових станцій може сягнути 45%, сонячних – 36%, а біомаси та відходів у структурі виробництва теплової енергії – до 73%. Акцентуємо, амбіційний проект «Перехід України на відновлювану енергетику до 2050 року» здатен не лише покращити стан довкілля, а й модернізувати українську економіку, а відтак, і всі сфери суспільного буття, проте, сьогодні український політикум не здійснює реальних «екологічних кроків», певно, сподіваючись перекласти відповідальність за впровадження концепту «зеленої політики» на плечі наступної когорти українських політиків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В дискусійних конструкціях сучасних дослідників «екологічний матеріал (не без підстав) подають в апокаліптичному стилі, що призводить до невротизації громадської свідомості, стану «екоістерії» (Курняк, 2006, с. 37), хронологічні контури «Нової кліматичної ери» — «розмиті, невизначені, примарні», а відтак, очевидним видається той факт, що настав час відкинути політико-ідеологічні, фінансово-економічні, соціально-культурні, філософсько-релігійні розбіжності, позбутись «псевдооптимістичного погляду» на кліматично-екологічне майбутнє та синхронізувати роботу політиків, науковців, активістів над проектуванням та реалізацією глобальної «Нової кліматично-екологічної Доктрини».

Вочевидь, реалії сучасної міжнародної політики, яка рутинізована внутрішніми та зовнішніми протиріччями, перевантажена системними політичними, фінансово-економічними, соціально-культурними кризами,

військово-політичними конфліктами, загрозами тероризму, проблемами безробіття і бідності, некерованими міграційними процесами тощо, – свідчать про те, що досягти нової амбіційної кліматично-екологічної згоди та розпочати скоординовані дії у напрямку глобального «зеленого» переформатування політики, економіки, культури буде вкрай складно. Але, як зазначив кліматолог та співзасновник наукового консорціуму Climate Analytics Білл Хейр «Зараз людство значно більше обізнано про зміни клімату, і це призведе до все більшого і більшого тиску на політичні партії, політиків, промисловість» (BBC News, 2018). Наголосимо, зволікання та бездіяльність політиків у вирішенні кліматично-екологічних проблем, призводить до радикалізації екологічних рухів, екоактивісти посилюють тиск і вимоги пропорційно погіршенню ситуації з довкіллям, риторика мирних демонстрацій та екологічних акцій змінюється на партизанські екологічні війни, зокрема, активізувала свою діяльність організація Глибинний Екологічний Супротив (Deep Green Resistance).

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаменко, Т., 2012. Без паніки: кліматичні зміни можуть виявитись корисними для сільського господарства. *Український тиждень*, 29 (246), 1 Серп.
2. Андронов, В.А. 2016. *Екологічна безпека держави: державно-управлінський вимір: монографія*. Харків: НУЦЗУ.
3. Бек, У. 2011. *Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія*. Київ: Ніка-Центр.
4. Вайшер, Л., 2018. *Кліматична конференція ООН у Катовіце: міжнародне рішення проти популізму*. [online] Доступно: https://zik.ua/zmi/dw/2018/12/03/klimatychna_konferentsiya_oon_u_katovitse_mizhnarodne_rishennya_protuy_49243- [Дата звернення 5 січень 2019].
5. Власенко, В. 2018. Нова кліматична політика потребує спільних дій влади. *Урядовий кур'єр*, 124, 6 Лип.
6. Горин, О., 2012. *Нова кліматична ера: глобальне потепління може мати для України як негативні, так і позитивні наслідки*. [online] Доступно: <https://tyzhden.ua/Society/55859> [Дата звернення 9 січень 2019].
7. Курняк, Л.М., 2006. Екологічна культура: поняття і реальність. *Вища освіта України*, 3, с. 32–37.
8. Харарі, Ю.Н., 2018. *21 урок для 21 століття*. Переклад О. Дем'янчук. Київ: BookChef.
9. BBC News, 2018. *Три шага, которые помогут человечеству справиться с изменениями климата*. [online] (Последнее обновление 9 август 2018) Доступно: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-45116447>[Дата обращения 18 январь 2019].

10. United Nations University, 2019. *Institute for Environment and Human Security*. [online] Available at: <http://www.ehs.unu.edu/> [Accessed 18 January 2019]
11. Stern, N. 2009. *The Global Deal: Climate Change and the Creation of a New Era of Progress and Prosperity*. 1 ed. Public Affairs/
12. United Nations Climate Change, 2015. *Paris Change Conference – November 2015. Draft decision*. [online] Available at: http://unfccc.int/files/meetings/paris_nov_2015/application/pdf/sbsta43_i11a_add1_auv.pdf [Accessed 5 January 2019].
13. Worldometers, 2019. *Оточуюче середовище*. [online] Доступно: <http://www.worldometers.info/ru/> [Дата звернення 10 січень 2019].

Інформація про автора

Калюжна Юлія Іванівна – кандидат політичних наук, викладач кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; e-mail: kaliuzhna.yulia@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7344-410X>.

Стаття надійшла до редакції: 26.01.2019 р.

Прийнята до друку: 09.02.2019 р.